

Розділ I

Ялинка

Цілісінький день перед Різдом дітей радника медицини Штальбаума не пускали до вітальні. Тож Фріц і Марі мали сидіти в куточку маленької кімнатки, очікуючи, доки зовсім-зовсім стемніє, і через це їм було трішечки лячно: за звичаєм різдвяної ночі ніхто не приносив до їхньої кімнати лампу. Ніби побоюючись казати вголос, Фріц пошепки розповів на вушко своїй семирічній сестричці, що від самого ранку в залі щось стукотіло, грюкотіло й шурхотіло. А ще він бачив у передпокої невеличкого дядька з чималою скринєю в руках. Фріц не розгледів його, проте має підозру, що то їхній хрещений — Дроссельмеєр. Марі радісно заплескала в долоньки: — Ой, якби ж то знати, що він змайстрував для нас цього разу!

Дроссельмеєр, старший радник суду, був низенький та худорлявий, а його обличчя через павутиння рясних зморщок здавалося дещо зібганим. На правому оці в нього викрашався примітний чорний пластир, а голомозу голову прикривала перука — варто зазначити, вельми гарна перука, біленька, вилита зі скла. Руки в хрещеного були золоті — він знався на годинниках і вмів їх виготовляти. Тому, коли якісь дзигарі у Штальбаумів зупинявся чи відмовлявся співати, приходив Дроссельмеєр, знімав свою скляну перуку, скидав жовтий сурдут, пов'язував синій фартух, виймав гострі інструменти і заходився тицяти ними годинника, та й так безжально, що в маленької Марі все стискалося всередині. Утім, зрештою механізм оживав — розпочинав бадьоро цокотіти, виспівувати свою мелодію й тішити всіх веселим дзенькотом.

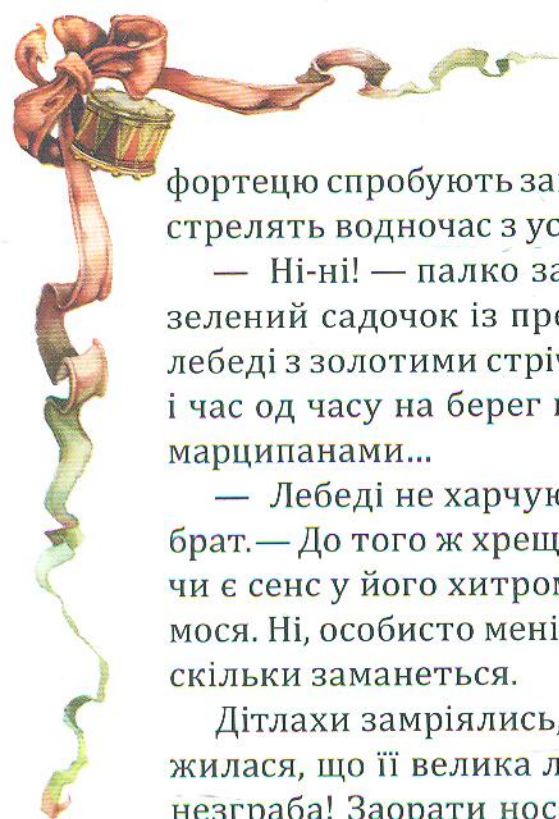
І щоразу хрещений видобував із кишені якусь цікавинку для дітей: чи то дерев'яного чоловічка, котрий кумедно водив очима і вклонявся, чи то скриньку, звідки випурхувала пташка, чи то ще якусь химерну штуkenцію. До Різдва ж він майстрував особливо вигадливу забавку, вкладаючи в неї купу часу та сил, тож після свята батьки носилися з нею як із писаною торбюю.

Саме тому Марі й вигукнула:

— Ой, якби ж то знати, що він змайстрував для нас цього разу!

Фріц припустив, що, найімовірніше, хрещений спорудив фортецю, де командував муштруватиме ставних, пишно вбраних солдатів. Потім ту

фортецю спробують загарбати ворожі вояки, і ті, що всередині, за мурами, стрелять водночас з усіх гармат, зчинивши страшенний шум.

— Ні-ні! — палко заперечила Марі. — Хрещений розповідав мені про зелений садочок із прегарним ставком, поверхнею якого плавають білі лебеді з золотими стрічечками на шиях. Птахи виводять чарівних пісень, і час од часу на берег виходить дівчинка — гукає їх і частує солодкими марципанами...

— Лебеді не харчуються марципанами! — не надто чемно перервав її брат. — До того ж хрещений не зможе змайструвати і садок, і ставок. Та й чи є сенс у його хитромудрих штукенціях? Ми однаково з ними не бавимося. Ні, особисто мені до вподоби мамині й татові дарунки: грайся ними скільки заманеться.

Дітлахи замріялись, уявляючи, що їм подарують батьки. Марі поскаржилася, що її велика лялька фройляйн Трудхен сильно змінилася. Така незграба! Заорати носом для неї як сірковій муху з'їсти — все личко вже в подряпинах. А що й казати про одяг! Нагадуєш їй, нагадуєш, що треба бути охайнішою, і все марно. А мамуня так лагідно всміхалася, слухаючи, як Марі нахваляє їй нову парасольку Грети!

Фріц відказав на це, що в його стайні бракує гарного гнідого коника, і взагалі в його війську замало кавалерії, і татові то добре відомо.

Діти знали, що тато й мама купили їм силу-силенну різноманітних дарунків.

Марі замислилась, а її брат пробурмотів:

— А все-таки хотів би я гнідого коня й гусарів!

Тим часом у кімнаті запанувала така темрява, що хоч оком світи. Дітлахи сиділи мовчечки, тісно притулившись одне до одного. Їм вчувалось, як щось шурхоче і десь неподалік грає чарівна музика...

Аж раптом стіною ковзнув промінчик, і тут-таки мелодійно дзеленькнуло: дзень-дзелень! А потім двері розчахнулись, і з вітальні ринув широкий потік світла.

— Овва! — зачудовано вигукнули діти (бо ялинка таки була неймовірно гарною!) і стали як стій на порозі.

З вітальні до них вийшли тато й мама, взяли їх за руки і мовили:

— Ходімо, любі, ходімо мерщій! Погляньте, які дарунки на вас чекають!

Розділ II

Подарунки

А тепер пригадай, мій любий читачу (а може, й слухачу), своє останнє різдвяне свято. Уяви собі стіл, що аж ломиться від омріяних тобою подарунків, — і зрозумієш, що відчували Фріц і Марі. Коротку мить діти стояли на місці, і лише їхні блискучі очі промовисто свідчили про те, наскільки вони щасливі.

— Як гарно! Як чудово! — нарешті видихнула Марі.

А Фріц нічого не сказав, лише кілька разів високо підскочив (от на що, а на це він був майстер). Уперше вони отримали такі неймовірні, неперевершені подарунки, а отже, батьки вважали їх дуже слухняними й добрими дітьми.

Посеред вітальні вивищувалася ялинка, щедро оздоблена золотими та срібними яблуками. На кожній гілці, неначе пуп'янки і квіти, викрашалися зацукровані мигдалеві горішки, барвисті цукерки та інші смаколики. Проте справжніми шатами були сотні малесеньких свічечок, що зірочками мерехтіли в темному вітті. Випромінюючи щастя й утіху, ялинка ніби запрошувала скуштувати її плодів. А докруз було стільки всього цікавого! І все це блищало, вигравало, променіло, вабило до себе, закликало роздивитись якнайкраще.

— Марі помітила й ляльок, і гарнющі іграшкові тарілочкі з горнятками, але понад усе її потішила шовкова сукенка, оздоблена пістрявими стрічками. Сукня висіла на вішаку так, що помилуватися нею можна було зусібч, тож Марі обійшла її кілька разів, час од часу примовляючи:

— Яка краса! Це ж просто казкова сукенка! Сподіваюся, мені дозволять її надягти? Авжеж, дозволять!

Тим часом Фріц уже чотири рази об'їхав ялинку то чвалом, то ступою на новому гнідому коникові (той цілком очікувано стояв на припоні коло столу з дарунками) і зрештою вигукнув:

— От же ж норовливий! Ну нічого, я його приборкаю!

А тоді зліз із коня й заповзвся роздивлятися новенький ескадрон гусарів. У червоних мундирах, оздоблених золотим шитвом, зі срібними

шаблями в руках, вони сиділи на білосніжних конях, котрі на позір також були вилиті зі справжнісінького срібла.

Коли перші враження дещо притлумилися, Фріц і Марі вирішили подивитися нові книжки, що розгорненими лежали на столі. Малюнки там були — очей не відвести: дивовижні квіти, барвисто вбрані люди, пустотливі малюки — все як живе! Аж тут знову пролунав дзвіночок, сповістивши, що настала черга подарунків хрещеного Дроссельмеєра. Дітлахи гайнули до вікна, де стояв схований за ширмою стіл, ширму хутко відсунули, і — леле! — всі побачили...

Чарівний замок, що вивищувався на зеленому моріжку, всипаному червоними квітами, й виблискував численними дзеркальними вікнами та золоченими вежами. З новим переспівом дзвоників двері відчинились, і звідти вигулькнули крихітні люди — красуні в сукнях із довгими шлейфами та їхні супутники в капелюхах із пір'ям. Вони походжали туди-сюди, а у великій залі, осяяній безліччю свічечок у срібних підсвічниках, під музику скакали гопки дітлахи в коротеньких штанцях і спідничках. Відтак у вікно визирнув панок у світло-зеленому плащі — помахав усім рукою і сховався. Навіть сам Дроссельмеєр, хіба що заввишки з палець, випірнув із головного входу і знову — гульк! — зник у замку.

Зіпершись на стіл, Фріц довго витріщався на чарівну іграшку з рухливими фігурками, а тоді знагла бовкнув:

- Дядьку Дроссельмеєр, а можна й мені туди потрапити?
- А дзуськи!

Авжеж, хлопець чудово розумів, що проситися до замку, значно меншого за нього (і це з усіма вежами), вкрай нерозумно. Він іще трішки подивився на юнаків та юнок, котрі безупинно вешталися замком, на дітлахів, що невтомно вибивали дрібушки, на панка, який у своєму зеленому плащі зозулькою висувався у вікно, на розмірені появи Дроссельмеєра... І врешті-решт, утративши терпець, роздратовано вигукнув:

- Хрещений, бодай раз підійди до інших дверей!
- Це неможливо, друже, — відказав той.
- Тоді нехай пан, що зиркає у вікно, погуляє залою разом з іншими!
- Зась, — знизав плечима Дроссельмеєр.
- Ну хай хоч діти вийдуть із зали — аби я їх роздивився!
- Нічого такого зробити не можна, — сердито пробуркотів годинниковий майстер. — Механізм налаштовано саме так. Його не зміниш.

— Отож-бо й воно-о-о! — протягнув Фріц. — Нічого не можна? Гаразд, дядьку Дроссельмеєр, тоді мені нудно дивитися на цих пишно вбраних людисьок, котрі повторюють одне й те саме. Мої гусари значно ліпші: вони не тупцяють на одному місці, а ідуть туди, куди їм заманеться.

Пхинькнувши, він повернувся до своїх гусарів на срібних конях і кинувся з ними в бій. Відчайдушні солдати скакали то в один, то в інший бік, викошували ворогів, мов будяки, і стріляли без угаву.

Марі тишком-нишком відійшла від столу. Їй також трішки набридли лялькові вештання й гоцання, проте вона була дуже чемною, доброю дівчинкою, тож кривдити хрещеного не бажала.

Дроссельмеєр висловив батькам своє невдоволення:

— Такі речі, либонь, не для дітей. Я заберу свій замок назад.

Проте фрау Штальбаум попросила показати їй, як влаштовано замок усередині, — усі ті хитромудрі коліщатка, що змушують ляльок рухатись. І поки Дроссельмеєр розбирав, а тоді знову збирав свою іграшку, добрий гумор повернувся до нього, тож він подарував дітлахам кількох коричневих чоловічків із золотими личками, ручками та ніжками. Фріцові й Марі ті чоловічки припали до душі, адже від них линули приємні солодкі пахощі, схожі на аромат медових пряників.

Потім фрау Штальбаум запропонувала старшій доньці Луїзі надягнути ту ошатну сукню, яку їй подарували до свята. Дівчині нове вбрання дуже пасувало. Та коли настала черга Марі приміряти свою шовкову сукенку, вона сказала, що хоче ще трішки просто помилуватися. Мама всміхнулась і не стала заперечувати.

Розділ III

Лускунчик

Насправді Марі не схотіла відходити від столу з подарунками з іншої причини: вона побачила дещо таке, чого не помічала раніше. Щойно Фріц забрав своїх гусарів, очам відкрилася незвичайна іграшка. Дивний чоловічок тихо-сумирно стояв собі осторонь, очікуючи, поки до нього дійде черга. Він був пречудовий, хоча ані на зріст, ані на поставу не вдався: надто довгий і дебелий тулуб аж ніяк не пасував нижній частині — коротким тоненьким ніжкам, та й голова здавалася зовеликою.

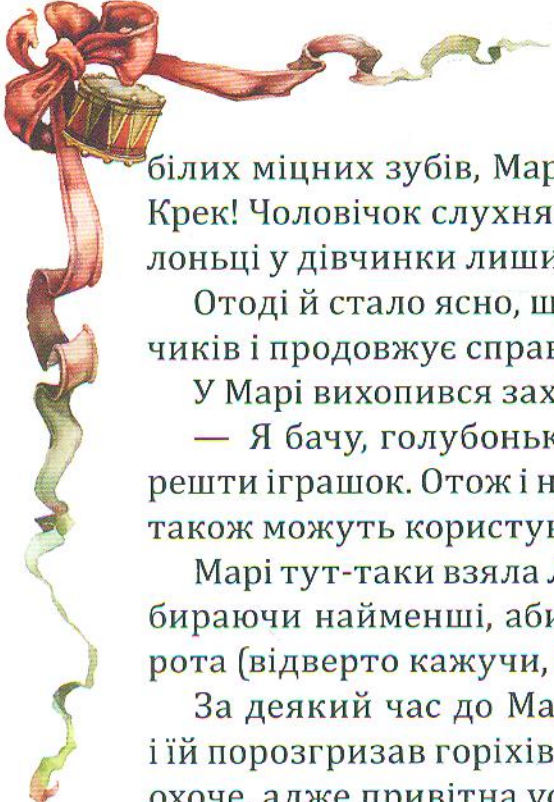
Отож вродою чоловічок не вирізнявся, зате вбраний був модно й зі смаком, що свідчило про його високе походження. Парадна бузкова куртка з білими галунами, всуціль оздоблена гудзиками, гусарські рейтузи, чоботи, які так щільно облягали тоненькі ніжки, що здавалися намальованими. (Насправді навряд чи офіцерові, а поготів студентові колись доводилося носити подібне взуття.) Щоправда, з таким пишним костюмом геть недоречним сприймався вузенький незугарний дерев'яний плащ, причеплений до спини. Та й кумедний ковпак рудокопа, напнутий на голову, був ніби зайвим. «У хрещеного і плащ не ліпший, і шапка огидна, — подумки взялася виправдовувати чоловічка Марі. — А все ж він лишається моїм любим хрещеним!» Водночас їй здавалося, що хай би хрещений і вбрався так вишукано, як цей чоловічок, проте однаково не був би настільки принадним. Цей маленький гусар (чи хто він там був) сподобався їй одразу, а придивившись до нього уважніше, дівчинка помітила, що в нього ще й напрочуд привітне обличчя. Світло-зелені, дещо банькаті очі випромінювали доброту, а на вустах вигравала мила усмішка.

— Овва! — вигукнула Марі. — Любий татусю, а для кого цей чоловічок, що ховається під ялинкою?

— Он той? — перепитав Штальбаум. — Цей парубійко, крихітко, працюватиме для всіх вас — колотиме найтвердіші горіхи. Його купили і для вас із Фріцом, і для Луїзи.

Він обережно взяв іграшку з-під ялинки, трохи відгорнув дерев'яного плаща, і — гоп! — чоловічок широко роззявив рота. Побачивши два ряди

білих міцних зубів, Марі здогадалася, що між них треба покласти горіх. Крек! Чоловічок слухняно розгриз його, і на стіл упала шкарлупа, а в долоньці у дівчинки лишилося смачне ядереце.

Отоді й стало ясно, що милий чоловічок належить до династії Лускунчиків і продовжує справу своїх пращурів.

У Марі вихопився захоплений вигук, а її тато зауважив:

— Я бачу, голубонько, що Лускунчик припав тобі до душі більше від решти іграшок. Отож і наглядай за ним, хоча, як я вже казав, Луїза та Фріц також можуть користуватися його послугами. Бережи його.

Марі тут-таки взяла Лускунчика до рук і стала давати йому горіхи, відбираючи найменші, аби чоловічкові не доводилося широко роззявляти рота (відверто кажучи, йому це не личило).

За деякий час до Марі підійшла Луїза — попрохала, щоб Лускунчик і їй порозгризав горіхів. Він вправно виконав завдання і, вочевидь, дуже охоче, адже привітна усмішка на його обличчі анітрохи не зів'яла.

Фріцові до того часу вже набридло муштрувати своїх гусарів і скакати верхи, тому, почувши бадьоре «крек» горіхової шкаралущі, він гайнув до сестер. Від самого вигляду кумедного чоловічка хлопець аж за боки схопився від сміху, та оскільки горішків йому кортіло неабияк, то він і собі потягнувся за Лускунчиком. Той став переходити з рук до рук, то роззявляючи, то стуляючи рота. Фріц обирав найбільші, найміцніші горіхи, і певної миті, коли Лускунчик виконував його забаганки, пролунав різкий тріск. Метнувши поглядом на брата, Марі попалотніла: неборака Лускунчик утратив три зуби, ба більше — в нього відвисла нижня щелепа! Фріц зажадав, щоб чоловічок продовжував колоти йому горіхи, але Марі вступилася за свого нового улюбленця. Розпалилася гучна суперечка, до якої змушені були втрутитися дорослі...

— Я доручив Марі піклуватися про Лускунчика, — пояснив Штальбаум-старший, — і бачу, що тепер він особливо потребує її допомоги. Віднині лише вона опікуватиметься Лускунчиком, і я забороняю будь-кому пхати свого носа до її прося. А Фріц дуже дивує мене, вимагаючи від постраждалого на службі продовжувати виконувати свої обов'язки. Як талановитий командувач, ти мав би знати, що пораненого ніколи не лишають у строю.

Знічений, Фріц одразу втратив цікавість і до горіхів, і до Лускунчика. Тихенько обійшов стіл і розташувався там, де влаштувалися на ночівлю його гусари (як годиться, з вартовими на чатах).

Марі зібрала втрачені зуби Лускунчика, підв'язала йому щелепу гарною білою стрічкою зі своєї сукні і дбайливо загорнула його в носовичок. Горобаха, він, далебі, дуже перелякався, адже обличчя в нього було білішим за

крейду. Погойдуючи й заколисуючи його, мов немовля, Марі заходилася роздивлятися барвисті малюнки в книжці.

Побачивши це, Дроссельмеєр узяв її на кпини через те, що вона панькається з якимсь страшком. Марі не мала звички сердитися, проте слова хрещеного розлютили її не на жарт. Аж тут їй спало на думку, що навряд чи подібність Лускунчика до Дроссельмеєра, яку вона помітила, щойно побачила чоловічка, є випадковим збігом.

— Хтозна, дядьку Дроссельмеєр, — промурмотіла вона, — чи будеш ти таким самим гарним, як мій любий Лускунчик, навіть якщо вберешся в подібні шати й узуєш схожі чоботи?

Дівчинка не втямила, чому тато й мама захихотіли і від чого в хрещеного почервонів ніс, а сам він сміятися припинив. Вочевидь, на те були певні причини.

